

speciem peccati. qz si in ecclia vel loco sacro aliqd
horum comisit: vltra hoc quod fecit. operatus e
etia sacrilegiu. a ob hoc gñi9 peccm ¶ De peccatis
que comituntur in coniugio a actib; inhonestis
vel tactib; a osculis aut verbis a huiusmōi dicit
infra c. de Lururia. *una* 191

¶ De vii. precepto vij. Non furtum facies.

Quod primo de vsurpatione rei aliene que
in hoc prohibetur precepto. Nota qz in
omnib; infrascriptis spibus est peccm
mortale. et tenetur ad restitutionem ei a quo est
recepta res. qz si ille non inuenitur vel ignoratur
paupibus erogetur. Et nota qz nō solum q acci
pit. sed heredes etia eius tenetur. si tñ ad eos de
bonis illis puentum sit. ¶ Si abstulit re alienaz
occulte inuito dñoz non solum ab extraneoz sed
etiam filius a pntib; vxor a viro. seruus a dño
discipulus a mgro. socius a socio. consanguine9
a cōsanguineo. quia semp furtum est. Et si fuerit
notabile aliqd damnū mōle est. a tenetur ad re
stitutionem. Secus si quid minimū. ut fructus et
huiusmōi. ¶ Si furatus est oues. agnos. oua a
pulos. aut columbas. aut fructus agrorū. ¶ Si
arando. vel alias culcānando furatus est alienam
terram: quia tenet ad restitutionem totius damni
¶ Si furantē dedit consiliū. aut modū furādi. aut
aliquod auxiliū: qz tenetur insolidū. si pbabiliē

creditur ex suo consilio homini damnum fuisse se-
cutū. ¶ Si vidit fieri furtum. et dolose zelauit:
quia tenetur ad restituconem. si ex officio habe-
bat impedire. ¶ Si interrogatus de furto ei
noto. tacuit: quia tenetur manifestare. ¶ Si sc̄
enter enit rem suatam. q̄ tenetur restituē. ¶ Si
comedit. aut bibit. aut induit de rebus furatis:
quia tenetur de omnibus que sic consumpsit. nisi
egerit causam spoliatorum. monendo. et inducēdo
furem. et raptorē ad debitam restituconem. ¶ Si
vixit p̄ annum vixit de rebus. quas vir eius fura-
tus est: quia potius deberet. viuere de elemosinis.
¶ Si furatus est aliquid vsurario. vel alteri. ut
inde faciat elemosinam. pro aia illius: quia non
sunt faciēda mala. ut veniant bona. ¶ De frau-
du ¶ Rem sibi mutuam retinuit frau-
dulenter. vel aliter rem alteri ad man⁹ suas rei-
entem non restituit. nisi ille de suo habet tantū de
certitudinaliter. quod non vellet restituere. ¶ Si
inuenta. que non habentur p̄ derelicto. non resti-
tuit. sed ad sibi retinendum accepit. Sed inquisi-
cione facta. si non reperitur. debet paup̄ibus daē
alias peccaret mortaliter. nisi ipsi indigēt hoc
daretur. ¶ De thesauris inuentis multum sta-
tur consuetudini. ¶ Si re pignerata vsus est
ad vsum consumentem. ad sui vtilitatem. contra
volūtatē dñi illius rei: quia tenetur de consūptis

Idem si sua culpa alias quouismodo pignus dete-
rioratum est. ¶ Si re comodata usus est ad alium
usum quam fuit comodata: vel si re deposita sine licen-
tia deponentis usus est: nisi presumat dominum rei esse
contentum. quod tenetur de deterioracione illius rei
¶ Si religiosus de rebus monasterij siue licentia
superioris habita vel presumpta aliquid accepit
¶ Idem si aliquid recepit vel retinet occulte pro se. quod
mortale est a proprietariis. ¶ Si prelatus expendit
in turpes usus bona ecclesie deputata ipsius repa-
rationi. vel pauperibus. vel bona monasterij ¶ Si rece-
pit a religiosis aliquid sine causa rationabili. scilicet
pro turpitudine vel ludi acquisitione. vel causa
amicicie et pntele sine aliqua indigentia: quod tenetur
ad restitutionem. ¶ De fraudulencia etiam nota que
fit in substantia rei. vendendo unam rem pro alia. videlicet si vi-
num limphatum pro puro vendidit. vel carnes pe-
cudinas pro castratis. aut cera et alia aromata
non pura sed mixta alijs rebus. et hmoi. vel in quali-
tate: ut rem pravam pro bona. ut panem. ferrum. corium
aromata. animalia. fructus et hmoi defediosa et
si ea vendit pro bonis. vel in quantitate dando
mensuras diminutas et pondera. ut. xi. vntias
pro libra et hmoi. In hijs si notabiliter dampnificat
primum: peccat mortaliter et tenetur ad restitu-
tionem. si parum nec plus intedens. venialiter et pau-
peribus eroget. ¶ Si vendidit rem aliquam multo

maiori pretio q̄ valeat sc̄dm̄ comunē estimacio
nem illius temporis aduertēter. peccat mōrlit̄. et
tenetur ad restitucōnem si prim⁹ notabiliter le
ditur. **Secus** si parū. **Item** si emat mōri pretio q̄
valeat. et hoc si veniat ex ignorātia vel impericia
venditoris. ¶ **Si** fraudauit iustas gabellas
et pedagia. quia tenetur cōitati restituere. etiam si
multum vel parum fraudauit. **Si** etiam multū de
fraudaui mortaliter peccauit. ¶ **Si** emendo aut
vendendo causa fraudis mentitus est. q̄ quotiēs
hoc facit scienter. tōciens peccat mōrliter. et tenet̄
ad restitucōnem. ¶ **Si** ouenit cum mercatoribus
vt ipse solus venderet pre omnibz. q̄ illicitū pactū
est. ¶ **Si** in ciuitate impetrauit. ut ipsi soli ven
dere liceat. quia sc̄dm̄ leges. debet omni bono suo
spoliari. et p̄pterea exilio damnari. **Et** hec etiā peā
incumbit cōcedentibz. h̄mōi licentiā. **Qui** qui gra
uant subditos in collectis vel exactionibz iniustis
q̄ tenentur ad restitucōez. **Qui** distribuunt pre
stancias. sc̄iēter aliquem grauantes cōtra debi
tum tenentur de damnis. ¶ **De rapina.**

Si rapuit rem alterius violenter. q̄ mōrle est et
vltra hoc tenetur ad restitucōez. ¶ **Si** rē raptā ini
que celauit. q̄ tenetur ad restitucōez. insolidū si ex
hoc impedita fuit restitucō. ¶ **Si** fuerit pirata. i.
predās p̄ mare quoscūq; idēter. q̄ vltra p̄c̄m
et restitucōem est ex̄catus ex̄cācōe papali. **Secus**

tamē est de illis q̄ hoc faciūt cōn certos aliquos
cū quib; habēt bellū. ¶ Si dep̄dauit romipetas
euntes ⁊ redeūtes ad urbē. vel portātes necēaria
ad vsum Curie. vltra p̄ccm ex̄catus est ex̄cācone
pp̄ali. ¶ Si in bello iniusto dep̄datus est aliquem
vltra mortale p̄ccm ⁊ restitucōnem nō debet ab
solui n̄ firmiter p̄ponat et se disponat amplius
non interesse hm̄oi. vel alio bello iniusto. ¶ Si in
bello iusto abstulit aliquid ab amicis. sicut q̄nq;
faciunt stipendiarij. vel etiā si abstulit aliqd ab
eccl̄ijs inimicorum. q̄ tenetur ad restitucōz. ¶ Nō
q̄ omnes dantes consiliū ad aggrediendū v el
sumēdum aliqd bellū iniustū. sine quorū cōsilio
nō fuisset factum. vel nō poterat fieri. tenētur in
solidum de oibus damnis inde secutis. ¶ Si par
ticipauit in crimine rapine vel furti vel alterius
iniuste damnacōnis. in āquo infra scriptorū mo
dorum. qui in h̄is continētur versib;. Iussio con
siliū cōsensu. palpo r̄curfus. Participās mu
tus. nō ostans. nō manifestās. Tenet in solidū
de omni damno inde secuto. quousq; illi q̄ passus
est sit satisfactum. Intellige tñ Iussione vel con
silio vel consensu coopacōnis. vel palpo ⁊ adula
tione. vel recurfu ⁊ receptacōe latronū vel rerum
ablatarum. taliter qd sine hoc nō fuiss; scā rapiā
vel damnum. alias non tenētur. n̄ q̄ tū puenisset
ad eum de re rapta. vel de quanto damnū fecisset

cum suis vel quanto plus fuisset factum propter
aliquod predictorum ab eo factorum. **Quantum**
ad secundum versu nota. qd non obstas. non ma
nifestans. a mutus tenetur qm est officialis et po
test impedire damnum. et non facit: alias enim
non tenetur. **Quantum** vero ad pncipacionem.
Istud potest fieri multipliciter. **1°** vno mo pcurado
cum alijs ad rapiendu. a tuc tenetur ad illud qd
recepit vel dammificauit. si tamen non fuit in cau
sa principali. vel quasi. **2°** Secdo modo recipiendo
per viam domi de rapina. a de illo tenetur. **3°** Ter
cio per consumptionem rapine in victu a restitu
a huiusmodi. sicut famulus raptoris. a vsurarij
que omnia hab; de rapina a vsura. a tenetur de
illo quod consumit. **Q**uid autē debeat talis facere
vide in sūma. **4°** Quarto modo per dotacionem. ut
videlicet maritus qui sciebat socerū suum nō ha
bere nisi bona rapta vel de vsura. qd non pōt reci
pere dotem ab illo. **S**i recepit: tenetur ad resti
tucionem. **F**ilia autem cum remanet. vidua te
netur restituere dotem. quia de alieno est. **S**i ve
ro nesciebat maritus socerum suum esse talem.
tunc diuersa est opinio doctorum. vtrum possit
tenere maritus si filia vidua tenetur. **5°** **Q**uinto p
pter empcionem rei rapte. vel furate. et si sciens
hoc fecerit ob sui vtilitatem. vltra mortale pecca
tum. tenetur restituere. si inuenire poterit dnm rei

si vero non inuenire poterit: pauperibus erogabit
vel precium eius. etiam si iam consumpsit. **Si** i gno
ranter. siue ignorantia iuris siue facti: a peccato
potest excusari. quoniam tamen scit: tenet restituere si non
dum distraxit: etiam pretio petito a domino rei. **Sed** repe
tat a venditore si potest. **Idem** de omnibus que successorie
emerent homini rem. nisi prius distraxerint illam
quia si bona fide externus distraxerit vendendo: non
tenetur ipse. sed emens. **De** hijs vide plenius in
Suma secunda parte tit. **¶** **I**ntrogandum est ergo
de predictis noue modis dictorum rerum singula
riter. **Et** primo. si iussit fieri rapinam. aut si eius
noie facta est: mortaliter peccauit et tenetur isoli
dum. si aliter quam ex eius mandato facta non fuisset
alias tenetur pro quanto. ut superius. **¶** **S**i raptorum consi
lium dedit ad rapiendum: quod tenetur insolidum si
ex suo consilio factum sit. **Si** consensit rapine coope
rando: tenetur similiter insolidum. eodem modo. **¶** **S**i
adulatus est raptorum quasi strenuo et benefactenti
tenetur insolidum si ex hoc damnum secutum est
¶ **S**i raptorem vel rem raptam recepit. vel iniqui
celauit: quia tenetur insolidum. si ex hoc damnum
secutum est. vel impedita fuit restitutio. **¶** **S**i vidit
rapinam fieri et non obstitit. cum possit: vel si celauit
et non manifestauit: quia si officialis erat: tenet
ad restitutionem. alias non. **¶** **S**i procurauit cum
alijs ad rapiendum: quia tenetur insolidum. si ex

eius sequela vel fauore raptores hoc fecerunt. si
autem sine ipso fecissent: tenetur de quanto puenit
ad eum. vel de eo quod ipse damificauit. ¶ Si cepit
per viam domi de rapina. quia ad illud tenetur
quod recepit. ¶ Si in vidu a vestitu consumpsit
de rebus rapine: quia tenetur ad illud quod consumpsit
nisi talia recipet in agendo causam spoliatorum
monendo a inducendo raptorem. ac. ¶ Si dotem
recepit a rapitore vel usurario: quia tenetur ut su-
pra declaratum est. ¶ Si scienter emit de rebus
raptis vel furatis: quia restituere tenetur. Si autem
ignoranter. non tenetur nisi ad suam noticiam pue-
nerit. quod res rapta fuit. ut supra. ¶ Si quis impedi-
uit alios iniuste. a consecutione alicuius beneficii vel
officii ecclesiastici vel secularis. vbi iam erat acqui-
situm ius. tenetur ad restitutionem talis dampni
¶ Si autem nondum erat sibi ius acquisitum. sed erat
in via ut acquireretur: tenetur ad arbitrium boni
virii quantum potest illud dampnum in illo dubio estima-
ri. Similiter qui iniuste deicit ab obtento. vel pro-
curat alios eici. Secus autem. cum iuste procedit
¶ Qui infert damnum. quod in specie restitui non
potest ut mutilatio membri. vel simile. ut manum
amputando. cum qua ille se nutriendo scribebat
vel virginitatem puelle auferendo. precipue per
violentiam vel seductionem. vel etiam mortem a-
licui inferendo qui suo labore se et familiam suam

nutriebat. aut sciens dando vel vendendo equum
claudicantem vel alias nocuum. aut etiam aliud
animal ad vecturam vel alium usum. et non emptori in
dicando illud nocuum. unde sibi postea alius
sequitur damnum et homini: tenetur satisfacere de
homini ad arbitrium boni viri. ¶ Si mulier suppo
suit sibi partum alienum. vel concepit per adulterium
nesciente viro: tenetur viro de omnibus expensis
factis filio putativo. et consanguineis id est filiis
vel aliis heredibus. per hijs que puenerunt ad
eum non tamen tenetur illa mulier manifesta scilicet
cum periculo vite sue. § quid agendum sit vide in
Summa scda parte. ¶ Si fuerit officialis alicuius
civitatis vel civitatis aut domini. puta camerarius
thesaurarius. aut notarius. vel similis. vel aliud
officium habens. per quo est sufficienter salariatus
nec contentus illo salario: a personis in quibus
suum exequitur officium. exigit vel extorquet aliquid
ultra suum salarium prefatum: non puto quod excuset
eum consuetudo. sicut nec rapina. propterea enim sta
tuuntur salaria. ne talis ultra hec aliquid petat
unde et peccat talis. et debet pauperibus erogare
quod ideo dico. quia difficile est semper illud reddere
illis a quibus recipit. maxime cum modicum fuerit
et persona inveniri non potest unde illud receptum
est. vel nescitur. ¶ Si cum pecunijs quas habet
civitas in deposito negociatur. et si quidem cum eis

lucreretur per contractus usurarios: tenetur restituere
ei a quo accepit. **S**i per contractum licitum videtur tene-
ri saltem pro parte citati. vel pauperibus erogare
partem. ¶ **S**i usurpauit sibi bona iuratis aut iu-
ra procuratoris. aduocatoris. et hominum: quia ultra
mortale tenetur restituere. ¶ **S**i rapuit aut pro se
impetrauit aliqua bona cuius spoliatorum vel ex-
pulsorum: tenetur ad restitutionem. ¶ **S**i quis
ingressum in religionem bonam et approbatam edu-
cit vel per violentiam vel per suasionem: ultra peccatum
mortale commissum. et excommunicationem. cum infert vio-
lentiam persone. tenetur illum vel alium reducere
ad religionem in satisfactionem. vel tenere ipsum ingre-
di. si non habet impedimentum. de peccato et remissionem. de eo
Qui autem eum qui intendit ingredi aliquam reli-
gionem. a suo bono proposito euocat. etiam si non
dum ingressus fuerat: eodem modo videtur peccare et pu-
niri debere. ¶ **De furto rerum sacrarum quod sacrile-
gium dicitur**
¶ **N**on imponitur vel dedit super hoc consilium ¶ **g**ium dicitur
ut imponeretur clericis vel personis ecclesiasticis
collekte vel exactiones. non habita licentia a romano
pontifice: **S**i secutus est effectus. ultra mortale et obli-
gationem ad restitutionem: non desistat post amonitionem: et
excommunicatur. ¶ **S**i fecerit et si fecerit a de super consuluit sta-
tuta contra ecclesiarum libertatem. ultra mortale tenetur de damnis
et est excommunicatur ipse et scriptores et iudicantes. Ea tamen vi-
de plenus. §. in v. pte. ¶ **S**i accepit pronatum de

nouo alicuius vacantis eccie vel monasterij vel
locorū piorum vel bona ipōrū locorū vacan tū. de
hoc vide. s. in prima pte. ¶ Si vsurpauit bona
hospitalem vel alioꝝ piorū locorū. aut bona reli
giosorum aut pauperū. aut rem eccie aut bō ca
pituli aut collegij. ¶ Si abstulit rem sacratam
ut calicem. pamenta. et hmōi. de loco sacro. & de
eccia aut rem sacram de loco nō sacro ā rem non
sacram de loco sacro. ¶ Si emit aliqd de pecunia
eccie. q̄ talis possessio eccie est. ¶ Si effregit lo
cum sacrum vel locū religiosorū. ut portas eccie
vel portas conuentus aut monasterij. q̄ ultra
peccatum et obligacōem ad satisfaciendū de iniu
ria et de damnoz est ex̄catus. si tñ hoc fecit iniu
riose & violenter. ante denūciacōnem. p̄t absol
ui a diocesano. de post vero a solo pp̄a seu summo
pniario. Idem iudiciū est si incendiū fecit stu
diose & iniuriose in predictis locis. Incendiarij
autem alioꝝ locorum de iure cōi non sunt ex̄cati
In aliquibus tñ locis p̄ sinodales constitucōes
sūt ex̄cicati. ¶ Si legata facta ecciis et alijs p̄ijs
locis aut paupib⁹ non solū integre nō soluit. s̄
etiā solucōez differt. q̄ peccat mōrliter n̄ legiti
mo impedimēto impediatur. In aliquibus vero
locis est ex̄catus p̄ sinodalia statuta. ¶ Si nō
dedit laycus decimas suas q̄s tenetur. et solutio
nem faciat ut consuetū est et specialit̄ ecciasticis

personis. & ultra pecuniam tenetur ad restitutionem.
Si mutuauit pecuniam numeratam. **De usura**
vel aliquid eorum que usu consumuntur ut frumentum
vinum. oleum et homini. cum intentione aliquid recipi
endi ultra suum capitale. mortale est. et illud quod
ultra recepit. tenetur restituere. **¶** Si mutuauit
supra pignus aliquid. rei mobilis. vel rei immobili-
lis. ut super vestes. vel equum et homini. aut super do-
mum aut agrum vel simile. et interim accipit usum
pigneris illius. donec reaccipiat pecuniam suam. &
quia usura est. Excipitur tamen casus. scilicet. **C**um gener ac-
cipit possessionem in pignus a socero suo quo-
usque ille donauerit sibi dotem. et si ipse gener su-
stinet onera matrimonii. et nutriat uxorem. **¶** Si
deposuit pecuniam penes mercatorem vel artificem.
cum intentione recipiendi aliquid utilitatis. licet
non faciat pactum super hoc. sed ponit in discre-
tione eius. volens in omni casu capitale suum saluum
esse. quia usura est. **S**ed si vult participare tam de
damno quam etiam de lucro. sic licet etiam cum pacto
Et in hoc quibusque solent offendere mulieres de do-
tibus suis. **E**t dicuntur deposita vulgariter si usura
est. **¶** Si quis propter pecuniam mutuata alicui
petit et sperat principaliter ab eo aliquid obsequium
vel utilitatem. que pretio possit estimari. ut opera
broum vel persone. ad colendum terram vel
aliud. vel mutuacionem sui iumentum. vel cuiuscumque

rei vel aliqđ remūm ut molat in molēdimis suis
vel ut procuret sibi beneficium vel officiū ecclīasti-
cū vel seculare. Vel ut det sibi pp̄ hoc plus defru-
ctibz t̄re eius quā colit. vsura ē. Et si pp̄ter hoc nō
ab eo cui mutauit. sed ab alio. ut dñi vel cōita-
tis recepit vtilitatem exiñ. illud debet paupibus
dare. ¶ Si veniente termino noluit prolongacōez
eius cōcedē nisi daret sibi āquid. quia vsura est
¶ Si in fraudem vsure p̄stitit decem brachia vel
vlnas panni vnus. ut reciperet decem vlnas pā-
ni alterius. quia vsura est. ¶ Si recepit ab
vsurario aliqđ dona. quia tenet restituere non illi
sed illis a quibus ipse vsurari⁹ recepat si sua sba
tota fuerat de vsura. ¶ Si credidit pecuniā pro
simili pecuniā. vel rem p̄ simili re. estimando pl⁹
valē h̄mōi. tpe restitutionis. vsura est si fecit cū
illa intentione ut reciperet illam melioracōz. ¶ Si
mutauit pecuniā. recepturus in certo termino
alterius generis monetā. aut aliā rem. que plus
valeat. aut in alio loco vbi plus valeat. quia ta-
netur si hac intentione fecit. ¶ Si mutauit
nauiganti vel eunti ad nundinas. cum pacto re-
cipiendi aliquid vltra sortem. ex eo qđ suscipit in
se piculū pecuniāz et mercūm. ex de vsu. nauigā-
ti quis enī in se suscipit piculum. n̄lomin⁹ tamā
contractus ille non est licitus. ¶ Si dedit granū
vetus ut postea recipiat nouum. qđ vsura est. si

tamen consideravit in hoc melioratione. qua propter
hoc fecerit. ex. e. quo. s. consiliat. a. c. In civitate
¶ Si notarius rogatus scripsit contractum usura-
rium: quia ultra peccatum mortale tenet in solidum
et similiter si fuit testis in tali contractu. **¶** Si fuit
causa vel mediator et exhortator inter mutuantem
ad usuram et recipientem: quia moraliter peccat
et ad restitutionem tenetur. **¶** Si apposuit penam
contractui prava intentione: quia usura est et
restituere tenetur. **¶** Si tutor vel curator pupil-
lorum. vel procurator aut factor cuiuscumque. pecu-
niam pupillo vel patroni. dedit ad usuram. etiam in
utilitatem illorum. ultra peccatum mortale commissum
tenetur restituere. In casu tamen quo illi non possint
nolint restituere. illi in quantum habuerint utilitatem. non
ipsi principaliter tenentur. sed non facientibus ipsis
tenetur tutor vel procurator etc. **¶** Si quis accipit
sub mutuo ad usuram. non ad providendum sive
necessitati. sed ut faciat usuram. vel ludat. et alias
male utatur: mortaliter peccat. Idem si inducat alium
ad hoc faciendum quam alias non fecisset. **¶** De cambio
¶ Si fecit cambium et minuta de vno florentino au-
reo supra monetam accipit vel econtra pro cambio
dedit aliquid secundum communem cursum. non est illicitum
¶ Si fecit cambium per litteras realia de loco ad
locum non ficta et inde cepit moderatum lucrum
quia non est illicitum. **¶** Si fecit cambium que

vulgarit̄ dicuntur cambia sicca. aut p̄ venecias
aut ad libras de grossi. c̄ vsura est. q̄ ibi realiter
est mutuū sub spe lucri. **H**ec habundant in flo
rentia. ¶ Si mutuauit cum intentione nihil re
cipiendi si postea debitor dedit ei aliqd. c̄ tenetur
ad restituōnem. si probabiliter credit q̄ p̄pter
mutuū acceptū hoc ei dedit. vel creditū vlteri⁹
retinendum. **S**ecus eēt. si ex tenuolētia ei dedit
¶ Si in emptione fructuum terre v̄l aliarū rerū
ex eo q̄ añ per aliquos menses q̄ c̄cipiat hmōi
fructus vel res alias p̄ciū soluit. emit minus
iusto p̄cio p̄pter dilacōem recepōnis dictorum
fructuum vel aliarū rerū. **S**ecus si hoc facēt cum
verisimiliter crederet fructus illos aut res alias
etiam posse min⁹ valere tpe recepōnis eorūdem
quia ut prius vsurā facēt. **S**i aut̄ non vendidit
plus iusto. et non vult illi qui vendit facē fructū
bonum. sicut ei qui dat sibi pecuniā mutuatā. sic
non est vsura. **S**i vendidit aliquam rem p̄ p̄cio
quod ad p̄ns̄ currebat cum pacto. q̄ si tempore
soluōnis valēt plus. etiam vellet illud plus. **S**i
contra si valēt min⁹. non vellet illud min⁹ quia
vsura est. **S**i vero cōtentus sit recipere p̄ciū illud
sive valeat plus sive minus. Et sic ut̄ingat plus
valē. non est vsura. ¶ Si quis emit domum vel
agrum multo min⁹ p̄cio q̄ valeat. cū pacto q̄
venditor recemat eā vel eum cum placuerit pro

eodem precio. et ipse primus emptor interim fructus
illarum rerum percipiat: quia usura palliata est. **¶** Nota
quod usurarius tenetur ad omnia damna. que passi fue-
runt debitoribus propter solutionem usure. **¶** Si eius consi-
lio aliqua civitas a civitate dedit suam pecuniam ad usu-
ram: quia usurarius est. **¶** Et eodem modo si civitas a civitate
aliquam recipit pignus aliquid a eius fructus non computa-
vit in sortibus: extra de usu. **¶** Conquestus. vii. q. i. si est vir
xxx. q. iii. si heres. ff. qd me. ca. l. metus. **¶** Cum ad-
vertendum. **¶** Id est de illis que prohibere possunt et non
prohibent: extra de sen. ex. quatuor et non tenetur re-
stituere. nisi quantum ad eos pervenit. **¶** Si concessit
vendidit aut locavit. aliquam domum usurariis
a aliis ad extendendum fenam: quia non licet. **¶** Et si sunt par-
arche. archiepiscopi. a Episcopi. ipso facto suspensio: incurrunt
¶ Si sunt alii prelati aut clerici ipso facto excommunicationem in-
currunt. **¶** Si est universitas: interdictum incurrunt. **¶** Et si
tales talem suam sustinuerit per mensem: terre eorum
etiam sunt interdicte quod dum usurarii ibi morantur.
¶ Si fieret statutum in aliqua civitate. quod usure solvan-
tur. vel solute non possint repeti. a repetite non
possint restitui. ex coicatis sunt que faciunt hec statuta
et que iudicant secundum ipsa. **¶** Unde illi que faciunt capitula
cum iudeis. ut domini et civitates. continentia. que
possint fenerari. et que usure ab eis ex torte. non
possint repeti in iudicio. et huiusmodi: videntur in-
cidere in hanc excommunicationem omnes videlicet domini

qui faciunt hmoi capitula. et ciues qui hoc consulunt
ep de usu in Cle. ¶ De empcone denariorum
montis florentie. vel pstitis. veneciarum. vel lo
cis ianue. qz aliq ponunt esse vsurarium contractu
licz alij contrarium teneat. Etio nemi consulas
ut faciat. Factum autē. si potes inducē ut post
mortem suam et vnus alteriq sinat cōitati. l pte
det paupibus. bonum erit. Si non vult adherēs
opinionī cōtrarie nō facile odempnes. In hmoi
enim fm doc. non est p̄cipitāda sentētia.

¶ Quis falsificat testa // ¶ De vsurpatione
mentum defunctor. aut aliud. instrumētum aut
lras vel p̄tices aliquas. aut aliquo taliū sciēte
v̄tūtur. vidi mortale. et tenetur ad oē damnū qd
inde sequitur. ¶ Si quis falsificauit lras papales
vel talibz falsis sciēter v̄tūtur. est ex̄catus. cui
absolutio pape reseruat. Sed qui ex falsa causa
suggesta. obtinuit aliquā litteram in Curia. que
causa si fuisset expressa. nō obtinūisset p̄tita. vl
qd ex illis litteris recipit. Licz non fit ex̄cat. tū
tenetur ad restitucōnem illi quod sic recepit.

¶ Si quis in bullis papalibus apponit l remou
vnam lrām vel punctum. fm hosti. est ex̄catus
ex̄cacione papali que fit in curia. nam in iure cōi
hoc non hētur. Et hoc si bulle hnt vigore. Nā si
expitasset earum vigor aut valor. utputa quia
cōtinebat grāz ad tpus cōcessam. et iā expirauit

illud tpus quia si tūc totū raderet non ppter ea
incurreret quis excoicacōz. fm Rich. ¶ Si quis
falsificat lrās aut sigilla prelatoz aut citatis vl
dnorum: vltra mōle tenet ad satisfactōnez oim
damnorum inde secutoz. ¶ Idē de falsificāte quēcū
q; librum vl scripturā in damnū alioz. ¶ Si q̄s
fecit alchamiam. aut falsificauit monetā: quia
vltra mortale tenetur ad restitucōnez. ¶ Idē si fals
scienter vtitur. a si in hoc deceptus fuit. ¶ Si q̄s
falsificauit mensuras vel pondera ciuitatis. vel
scienter illis falsis vtitur: vltra mortale tenetur
ad satisfactōnem damnorū inde sequentium.

¶ De 8. precepto. s. Non loquaris cōtra primum
tuum falsum testimonium. Et primo de menda
tio pernicioso. *mm*

.20.

Si dixit mendaciū perniciosū. id est quod
est contra honorem dei. ut in hijs que sūt
fidei. vel in damnum notabile proximi
spūale vel temporale: quia mortale est verbi grā
Si dixit fornicacōnem non esse peccatū. a v furam
aut hmōiz. vel. Si negat se vel alium esse debi
torem proximi. cum tamen nouit se esse debito
rem aut alium. et hmōi. ¶ Si dixit mendaciū
in iudicio interrogatus a iudice: quia mortale
est. ¶ Si dixit mendaciū in confessione de ne
cessario confitendis. quia mortale est. ¶ Si dixit
mendaciū in p̄dicacōne studiosē: q̄ mōle est